

MIWANOH KURIKULUM 2004: STANDAR KOMPETENSI BASA JEUNG SASTRA SUNDA¹⁾

Yayat Sudaryat²⁾

0. Purwawacana

Ieu tulisan téh basajan pisan. Lain ogé tulisan, tapi tutulisan atawa ngan ukur curat-corét. Eusina ogé hampang kacida. Enya, ari nu dicaritakeun mah patali jeung pasualan anu haneut kénéh (*aktual*), perkara KBK. Tapi, da guru-guru di sakola mah geus teu anéh ieuh, sering nguping mindeng ngadangu. Matak bosen boa. Keun baé kéténg, itung-itung ngabéjaan bulu tuur, mapatahan ngojay ka meri, atawa mapatahan naék ka monyét.

Ari kahayang mah gedé, tapi anu kapidangkeun ngan sakieu. Petélanana mah ngawengku opat perkara, nya éta (1) KBK, (2) kompetensi, (3) wangunan KBK, jeung (4) Rambu Pangajaran Basa jeung Sastra Sunda.

1. Naon KBK téh?

Nelahna mah KBK, pondokna tina Kurikulum Berbasis Kompetensi. Naon atuh KBK téh? Ari ceuk tiori mah “sapuratina rencana jeung panataan ngeunaan kompetensi katutr diajar anu kudu dihontal ku murid, kagiatan diajar ngajar, meunteun, jeung makihikeun sumber daya atikan dina ngamekarkeun kurikulum sakola” (Puskur Balitbang Depdiknas, 2002:3).

KBK téh boga sawatara prinsip, di antarana, (1) pangalaman diajar nu sipatna holistik, étika, logika, éstétika, kinéstétika, jeung praktika; (2) aya kasadaran budaya; (3) aya pangaruh téhnologi, informasi, jeung globalisasi; (4) diajar salila gumelar; (5) museur ka siswa; (6) pamarekan gembleng-masagi tur mimitran; jeung (7) kamampuh murid béda-béda.

Tujulna atawa oriéntasina KBK téh kana (1) hasil jeung dampak anu dipiharep muncul di diri siswa ngaliwatan runtuyan kagiatan diajar nu miharti, jeung (2) rupining hal anu diébréhkeun dumasar kana kabutuh. Lebah dieu, KBK téh kudu bisa méré dadasar (a) pangaweruh (kognitif), (b) kamahéran atawa kaparigelan (psikomotor), jeung (c) sikep nu alus (aféktif).

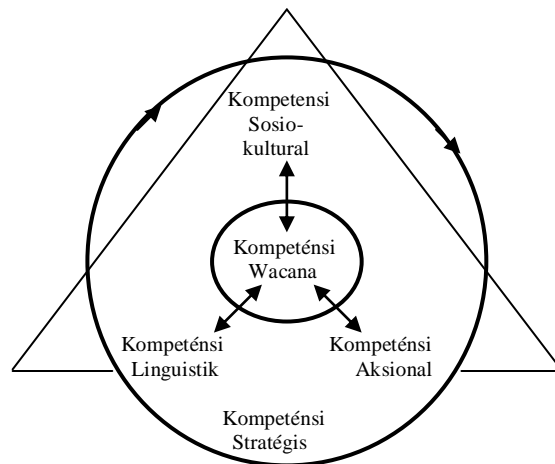
Éta tilu aspék téh kudu méré pangalaman nu pikaresepeun ka diri murid. Ari pangalaman diajar nu pikaresepeun téh, ceuk UNĚSCO mah, nyoko kana opat pilar, nya éta:

- (a) diajar mikanyaho (*learning to know*),
- (b) diajar migawé (*learning to do*),
- (c) diajar mibanda (*learning to be*), jeung
- (d) diajar milampah hirup babarengan (*learning to live together*).

2. Kumaha Kompeténsi Basa jeung Sastra Sunda?

Anu has tina KBK téh ayana istilah *kompeténsi*. Ceuk dina basa Sunda mah, sarua jeung ‘kamampuh’. Eusina mangrupa kaweruh (kognitif), kamahéran (psikomotor), jeung ajén-inajén (aféktif) dasar, anu diébréhkeun (diréfléksikeun) kana kabiasaan mikir jeung milampah. Ari kabiasaan mikir jeung milampah kalawan ajeg (konsisten) tur sinambung (kontinyu) bisa ngawujudkeun siswa jadi mampuh (kompetén) pikeun milampah hiji hal.

Kompeténsi basa jeung sastra Sunda nyoko kana kompeténsiwacana, anu nurutkeun Celce-Murcia et al. (1995:10), ngalibetkeun rupa-rupa kompeténsi lianna saperti kompeténsi basa (*linguistic competence*); kompeténsi paripolah (*actional competence*) anu ngawengku kompeténsi polah ucap keur basa lisan jeung kompeténsi rétorik keur basa tulis; kompeténsi sosial budaya (*sociocultural competence*), laasup kompeténsi sastra, jeung kompeténsi stratégis (*strategic competence*). Baganna kieu.

3. Raraga KBK Basa Sunda

Anu nelah KBK téh, kiwari mah disebutna *Kurikulum 2004: Standar Kompetensi Mata Pelajaran Basa jeung Sastra Sunda*. Eusi KBK diwangun ku dua bagian. Jaba ti éta, aya bagian panambah (suplemén). Kieu wincikanana téh.

a. Bab I Bubuka, anu eusina ngawengku tujuh rupa kayaning:

- (1) Rasional: rujukan formal jeug kondisional;
- (2) Wangenan: kompeténsi (standar jeung dasar), indikator, matéri lulugu;
- (3) Fungsi jeung tujuan pangajaran basa jeung sastra Sunda;
- (4) Standar Kompeténsi: wengkuan, lintas kurikulum, bahan ulikan, sakola;
- (5) Rarambu: pamarekan, organiasi bahan, ngamangpaatkeun (téhnologi informasi jeung komunikasi, alam, lingkungan, jeung SDM), divérsifikasi kurikulum, aspék basa jeung sastra;
- (6) Évaluasi; jeung
- (7) Katégorisasi Lokasi Basa.

b. Bab II Kompetensi, Indikator, jeung Matéri Lulugu (Pokok)

- (1) *Standar kompetensi*, nu mangrupa gambaran umum kamampuh basa jeung sastra, nu nyoko kana opat kaparigelan basa (ngaregepkeun, nyarita, maca, jeung nulis), patali jeung (a) bahan ulikan, (b) sakola, jeung (c) kelas.
- (2) *Kompeténsi dasar*, anu mangrupa kamampuh minimal dina hiji pangajaran anu kudu kapimilik, kacangking, jeung dipilampah ku murid. Ieu kompetensi teh patali jeung pedaran aspék kaparigelan basa.
- (3) *Matéri lulugu*, nu mangrupa wangunan paélmuan basa jeung sastra Sunda Sunda minimal nu kudu diulik ku murid keur ngawasa kompetensi dasar.
- (4) *Indikator pencapaian hasil belajar*, nu mangrupa pedaran kompetensi nu leuwih husus anu kudu dicangking ku siswa pikeun cecekelan dina meunteun kahontalna hasil diajar.

Kompeténsi, matéri lulugu, jeung indikator ngamuara kana opat kaparigelan basa jeung sastra, nya éta (1) ngaregepkeun, (2) nyarita, (3) maca, jeung (4) nulis. Dipatalikeun kana sastra, ngaregepkeun jeung maca nyoko kana aprésiasi sastra, ari nyarita jeung nulis nyoko kana éksprési sastra. Tengetan contona.

KELAS VII

1. Ngaregepkeun

Standar kompetensi: Mampuh ngaregepkeun, maham, jeung mere tanggapan kana rupaning wangun jeung warna wacana lisan.

Kompeténsi Dasar	Indikator (Cicirén)	Matéri Lulugu
7.1.4 Ngaregepkeun nu maca dongéng	<ul style="list-style-type: none"> - Bisa ngaregepkeun bari saregep. - Bisa nyebutun tokoh carita. - Bisa nyebutun kajadian carita anu ngawangun <i>galur carita</i>. - Bisa nyebutun latar. - Bisa nyindekkeun téma. - Bisa méré kamandang rupining aspek carita dina sawala. 	Dongéng

2. Nyarita

Standar kompetensi: Mampuh ngedalkeun rasa, pikiran, jeung kahayang dina basa lisan ku rupining wangun jeung kagiatan nyarita.

Kompeténsi Dasar	Indikator (Cicirén)	Matéri Lulugu
7.2.6 Paguneman jeung batur sakelas	<ul style="list-style-type: none"> - Bisa paguneman bari alus ucapna, bentesna, jeung lentongna. - Bisa paguneman bari alus rengkak, peta, jeung pasemon. - Bisa milih jejer paguneman nu alus. - Bisa tanya-jawab bari make kalimah-kalimah anu eces, sopan, jeung misobat. 	Wacana paguneman

3. Maca

Standar kompetensi: Mampu maca, maham, jeung mere tanggapan rupining wangun jeung warna wacana tulis (teks).

Kompeténsi Dasar	Indikator (Cicirén)	Matéri Lulugu
7.3.2 Maca éksténsif pedaran	- Bisa ngécéskeun rupining jejer pedaran. - Bisa nyaritakeun deui eusi pedaran. - Bisa nyindekkeun eusi pedaran.	Pedaran (éksposisi)

4. Nulis

Standar kompetensi: Mampu ngedalkeun rasa, pikiran, jeung kahayang dina basa tulis ku rupining wangun jeung warna karangan.

Kompeténsi Dasar	Indikator (Cicirén)	Matéri Lulugu
7.2.6 Nulis riwayat hirup singget	- Bisa ngararancang raraga karangan. - Bisa nuduhkeun pentingna inohong nu ditulis. - Bisa milih kajadian penting tina kahirupan tokoh. - Bisa nyaritakeun riwayat hirup hiji inohong bari ngaruntuy waktuna (kronologis).	Riwayat hirup (biografi)

4. Rambu Pangajaran Basa jeung Sastra Sunda

Rambu-rambu pangajaran basa Sunda téh kieu.

1. Enas-enasna, diajar basa téh nya éta diajar komunikasi. Pangajaran basa Sunda dipuseurkeun kana kamampuh siswa dina komunikasi lisan--tulis.
2. Pangajaran basa Sunda ditujukeun sangkan siswa weruh, mahér, jeung alus sikepna kana basa jeung sastra Sunda.
3. Kecap boga kalungguhan penting dina mekarkeun kognisi siswa. Kandaga kecap bisa ngabeungharan kekecapan siswa.
4. Pangajaran sastra Sunda ditujulkeun sangkan siswa mampu ngaapresiasi jeung ngaékprésikeun karya sastra, anu engkéna boga kaweruh sastra.
5. Kompetensi dasar dipuseurkeun kana kamahéran basa: maca, nulis, nyarita, jeung ngaregepkeun. Konsép basa jeung sastra dibaurkeun (diintegrasikeun) kana pangajaran kamahéran basa.

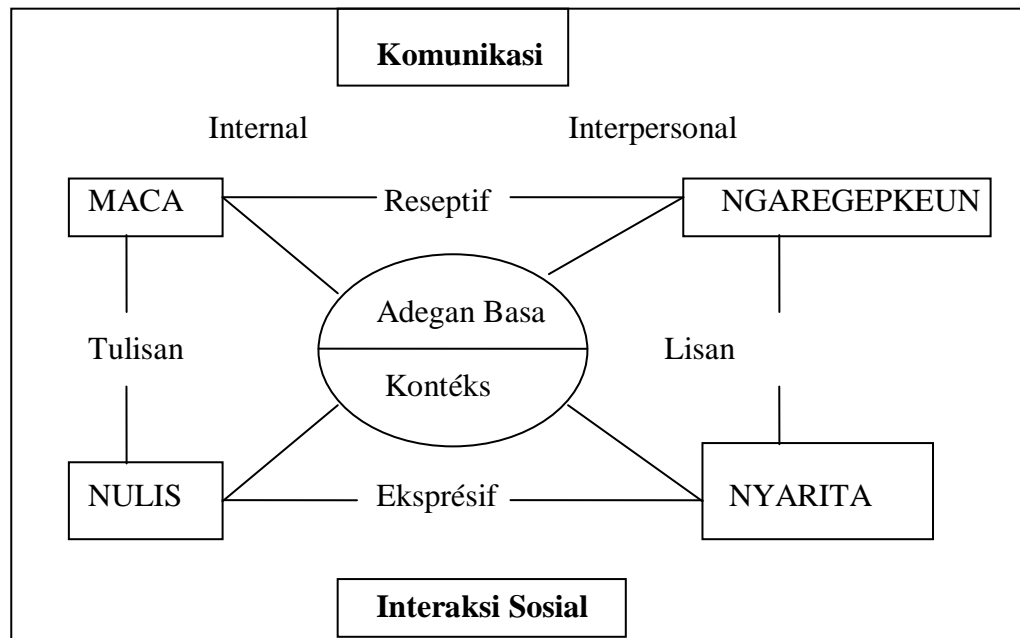
.
. .
. . .
. . . .
.

5. Padika Pangajaran Basa Sunda

Padika (metodologi) pangajaran basa Sunda tumali jeung sawatara hal, nya eta:

- Pamarekan (pendekatan) anu dipake: *pamarekan kompetensi komunikatif*.
- Métode: langsung, latihan-pola, tata basa, maca, mim-mém, ékléktik
- Teknik: papancén, tanya jawab, ngaragakeun, diskusi, ceramah.

KOMPETENSI KOMUNIKATIF BASA

Pamarekan kompetensi komunikatif bisa dibarengan ku Pamarekan Kontékstual (*Contextual Teaching and Learning (CTL)*), nya éta konsep diajar nu mantuan guru ngaitkeun bahan nu diajarkeun jeung dunya nyata siswa, bari ngadorong siswa matalikeun kaweruh nu dicangkingna kana larapna dina kahirupan sapopoé. Ari ciri-ciri Pamarekan Kontékstual téh, di antarana, (1) gawé bareng jeung silih deudeul, (2) pikaresepeun, (3) diajar kalawan gairah, (4) pangajaran ngabaur (terintegrasi), (5) ngagunakeun rupining sumber, (6) murid aktip-kritis, guru rancagé (kréatif), (7) silihélédan (*sharing*) jeung babaturan, (8) pidangan karya siswa, jeung (9) laporan (rapor jeung karya siswa).

Motto: Cara diajar nu pangalusna nya éta siswa ngawangun sorangan kalawan aktip nu dipahamna. (*Students learn best by actively constructing their own understanding*).

Stratégi Pamarekan Diajar Ngajar Kontékstual nyoko kana kagiatan: (1) Cara Belajar Siswa Aktif (CBSA), (2) Pamarekan prosés, (3) *life skills education*, (4) *authentic instruction*, (5) *inquiry-based learning*, (6) *problem-based*

learning, (7) jeung *cooperative-learning*, *service learning*.

Runtuyan kagiatan pangajaran kontékstual téh nyoko kana (1) *activating knowledge*, (2) *acquiring knowledge*, (3) *understanding knowledge*, (4) *applying knowledge*, jeung (5) *reflecting knowledge* (Zahorik, 1995:14-22).

Komponen Pamarekan Diajar Ngajar Kontékstual ngawengku (1) *construcivism*, (2) *inquiry*, (3) *questioning*, (4) *learning community*, (5) *modeling*, (6) *reflection*, jeung (7) *authentic assessment* (ngajén sabenerna).

6. Silabus Pangajaran Basa Sunda

Silabus mangrupa wujud operasionalisasi kompetensi dasar, pedaran matéri pokok nu leuwih spesifik, kagiatan diajar, évaluasi, jeung alokasi waktu. Ari gunana mangrupa padoman guru dina ngararancang, ngalaksanakeun, jeung ngolah pangajaran. Silabus disusun ku guru di sakola, MGMP, atawa KKG, anu dipakihikeun ku Dinas Pendidikan (Kabupatén/Kota/Kacamatan).

Conto Format Silabus:

Mata Pelajaran	:
Satuan Pendidikan	:
Kelas/Semester	:
Alokasi Waktu	:Jam pelajaran

Kompetensi Dasar	:
Hasil Belajar	:
Indikator	:

Langkah Pembelajaran
Sarana dan Sumber Belajar
Penilaian
1. Tertulis
2. Kinerja (performansi)
3. Produk
4. Penugasan/Proyek
5. Portofolio

Conto Silabus 1:

Mata Pelajaran : Bahasa Daerah (Sunda)
 Satuan Pendidikan : Sekolah Menengah Pertama
 Kelas/Semester : III/2
 Alokasi Waktu : 2 jam pelajaran

Kompetensi Dasar	Materi Pokok	Hasil Belajar	Indikator	Pembelajaran
1. Berpidato	Pidato untuk berbagai keperluan	Dapat berpidato untuk berbagai keperluan di sekolah maupun di masyarakat dengan berani dan percaya diri di depan banyak orang.	Dapat mempersiapkan teks pidato dengan tema tertentu, baik kerangka maupun naskah pidato.	Memilih tema pidato yang sesuai dengan keperluan di sekolah dan di masyarakat. Mengembangkan tema pidato yang terpilih menjadi kerangka pidato dengan sistematis Mengembangkan kerangka pidato menjadi naskah pidato dengan menggunakan kata dan kalimat yang menarik. Melakukan simulasi pidato. Mengikuti kegiatan lomba pidato di sekolah atau masyarakat.

Conto Silabus 2:

Mata Pelajaran : Bahasa Daerah (Sunda)
 Satuan Pendidikan : Sekolah Menengah Pertama
 Kelas/Semester : II/2
 Alokasi Waktu : 6 jam pelajaran (3 kali pertemuan)

Kompetensi Dasar	Indikator	Materi Pokok	Pembelajaran
1. Membaca dongeng dan menanggapi isinya	<ul style="list-style-type: none"> - Dapat membacakan dongeng - Dapat menyimak pembacaan dongeng - Dapat menjawab pertanyaan tentang dongeng - Dapat menceritakan kembali dengan bahasa sendiri - Dapat menyimpulkan isi dongeng. - Dapat mencari makna istilah-istilah - Dapat memberikan contoh kata istilah-istilah - Dapat menggunakan istilah dalam kalimat - Dapat menyimpulkan istilah 	<p>Bacaan dongeng</p> <p>Istilah Tutuwuhan</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Membacakan dongeng “Sakadang Kuya jeung Monyet Ngala cabe” * Menyimak pembacaan dongeng “Sakadang Kuya jeung Monyet Ngala Cabe” * Menjawab pertanyaan tentang isi dongeng * Menceritakan kembali dengan bahasa sendiri dongeng * Menyimpulkan isi dongeng. * Berdiskusi untuk mencari makna istilah tutuwuhan * Mencari kata-kata yang berkaitan dengan istilah tutuwuhan * Menggunakan istilah tutuwuhan dalam kalimat * Menyimpulkan istilah tutuwuhan
3. Menguasai dan menggunakan berbagai fungsi kalimat	<ul style="list-style-type: none"> - Dapat menjelaskan ciri-ciri kalimat parentah - Dapat menggunakan kata parentah dalam kalimat - Dapat membuat kalimat parentah - Dapat menyimpulkan kalimat parentah 	<p>Fungsi Kalimah Parentah</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Menjelaskan ciri-ciri kalimat parentah * Menggunakan kata parentah dalam kalimat * Membuat kalimat parentah * Menyimpulkan kalimat parentah

7. Pamunah Wacana

Sakitu heula baé. Moal panjang-panjang, bilih kalah ka réa salah. Mugia katampi tur aya maunahna. Sing jadi jampé pamaké dina ngawulangkeun basa jeung sastra Sunda anu hadé tur merenah. Cag, ah! (Pangancangan, 16042004)